

Irina Novikova

Separatismia suitsimassa. Venäläinen näkökulma Tukholman olympiakisoihin

Venäläinen kenraali Aleksei Butovski oli Kansainvälisen olympiakomitean (KOK) perustajajäseniä 1894. Kansallinen olympiakomitea Venäjälle muodostettiin kuitenkin vasta 1911, neljä vuotta sen jälkeen kun Suomen suuriruhtinaskunnan olympiakomitea oli perustettu.

Lontoon kisoissa 1908 Venäjän joukkue oli vielä vain kuuden hengen kokoinen, kun taas Suomea edusti kymmenen kertaa suurempi ryhmä. Niiden juhlien avajaismarssia edeltäneet jännitteet on selostettu alan kirjallisuudessa: venäläiset kielsivät Suomelta oman lipun ja mielivät evätä jopa Finland-kytlin esilläolon. Konfliktin taustalla oli Venäjän pyrkimys lujittaa keskushallinnon otetta koko valtakunnasta. Kun Pietarin kannalta kyse oli ”yleisvaltakunnallisesta lainsäädäntöjärjestyksestä”, joka kavensi Suomen kaltaisen autonomisen alueen erivapauksia, suomalaisessa historiantutkimuksessa vuodet 1908–17 tunnetaan ”toisena sortokautena”.

Tässä artikkelissa luodaan valikoiva silmäys Tukholmassa 1912 järjestettyjen olympialaisten venäläis-suomalaiseen skismaan. Suomalaisten osallistuminen oli silloin kaatua jo kauan ennen avajaisia. Käytetty lähdemateriaali on yksinomaan venäläinen, sillä juuri Venäjän näkökulma olympiavuoteen 1912 on jäänyt historiantutkimuksessa vähäiselle huomiolle tai sivuutettu kokonaan.¹ Keskeisiä lähteitä ovat toisaalta sanomalehdet ja toisaalta viranomaisten raportit ja kirjeet.

Urheilunationalismin ytimessä

KOK:n sääntöjen mukaan kansainvälisissä olympiakisoissa saattoivat kilpailla muutkin kuin suvereenit valtiot. Suomen suuriruhtinaskunta oli tällainen poikkeus, olympialaisessa katsannossa itsenäisen valtion veroinen kansakunta. Vastaavia tapauksia olivat esimerkiksi Böömi, joka kuului Itävalta-Unkarin kaksoismonarkiaan, ja Australia, jota hallittiin Lontoosta käsin.

Venäjän johtavia piirejä tuollainen asetelma ei miellyttänyt, joten vain ja ainoastaan Suomea edustavan joukkueen esiintyminen pyrittiin hyvissä ajoin eliminoimaan Tukholman kisojen lähestyessä.

Pietarissa herätti ensinnäkin epäilyjä KOK:n lähettämä jäsenlista, johon Suomi oli merkitty Venäjästä erilleen ja aakkosjärjestyksestä noudattaen vielä Venäjän edelle. KOK:n suomalaisjäsen oli vuodesta 1907 ollut paroni Reinhold Felix von Willebrand. Venäjän ulkoministeriöstä viestitettiin sekä KOK:lle että von Willebrandille, että suuriruhtinaskunta ei voisi vastedes irrottautua keisarikunnasta edes urheilullisissa yhteyksissä. Venäjän Tukholman-lähetystä ohjeistettiin tuolloin – loppuvuodesta 1911 – varmistamaan, että Suomesta ei saapuisi Ruotsiin omaa joukkuetta.²

Suomen kenraalikuvernööri F. A. Seyn oli aktiivisimpia venäläisiä toimijoita olympialaisessa asiassa. Seynin mukaan suomalaiset aikoivat tuttuun tapaan käyttää Tukholman kisoja ”politikoinnin” välineenä. Hänellä ei ollut sen enempää sympatioita olympiaherra von Willebrandia kohtaan: tämä oli kenraalikuvernöörin mielestä pinttynyt separatisti.³

Seynin välittämiin näkemyksiin ei sinänsä suhtauduttu Pietarissa suurena huolenaiheena. Suomen osanotto olympialaisiin kilpailuihin

ei uhannut keisarikunnan elintärkeitä etuja; mutta siihen vedoten muut kansalliset vähemmistöt voisivat rohkaistua ja vaatia yhtäläisiä oikeuksia. Muun muassa Baltiassa kaavailtiin omia joukkueita kesän 1912 olympialaisiin, vaikka sikäläiset olympiakomiteat toimivat Venäjän olympiakomitean alaisuudessa vailla kiinteää suhdetta KOK:hon.

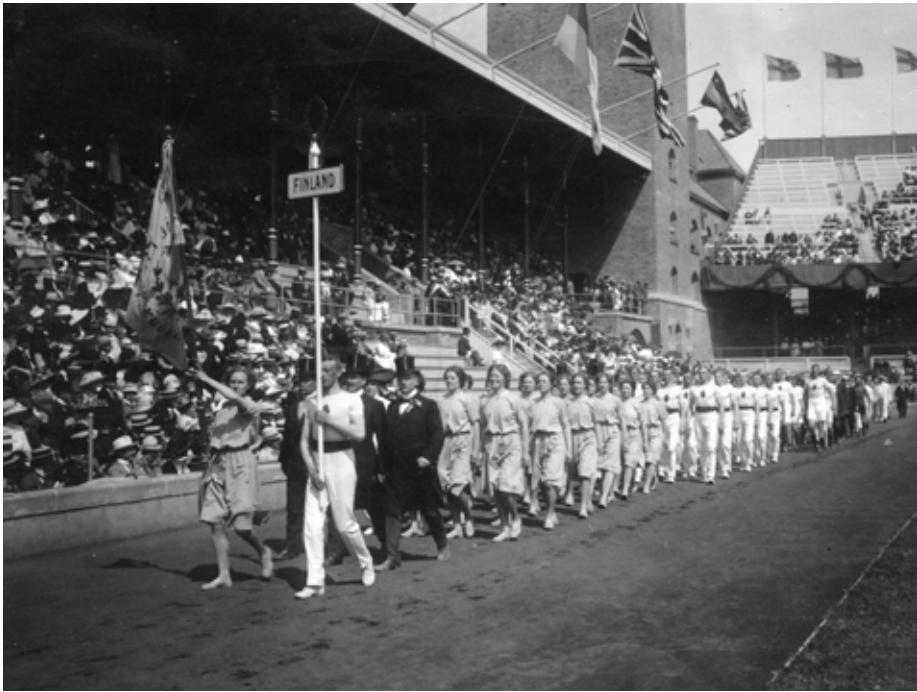
Suomen osallistumista Tukholman kisoihin käsiteltiin ministerineuvoston kokouksessa 27. huhtikuuta 1912. Ruotsalaisten olympiaisäntien kompromissiehdotus tuli hyväksytyksi, ehdotus, joka mahdollisti suomalaisten esiintymisen omana ryhmänään. Virallisissa yhteyksissä heidät kuitenkin sijoitettaisiin osaksi Venäjän joukkuetta. Avajaisissa suomalaiset marssisivat siten Venäjän lipun ja venäläisten perässä, mutta Suomi-kyltin käyttö sentään sallittaisiin. Jos sitten suomalainen urheilija voittaisi, salkoon nousisi Venäjän lippu ja sen alle Suomen nimeä kantava viiri.⁴ Tuollaiset järjestelyt koskisivat Tukholmassa myös Böömiä ja Islantiakin, jonka emämaa oli Tanska.

Kuten Lontoon olympialaisten aattona 1908, rahoituspulmat varjosivat suomalaisten taivalta kisoihin. Kenraalikuverööri Seyn hylkäsi Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton arpajaisanomuksen kesällä 1911, koska ei katsonut hankkeella olevan yleishyödyllistä tai hyväntekeväisyyteen liittyvää merkitystä.⁵ Ulkoministeri Sergei Sazonoville osoittamassaan kirjeessä Seyn sanoi halunneensa hylkäyspäätöksellään haudata suomalaisten haaveen itsenäisestä osanotosta Tukholman tapahtumaan.⁶

Lopulta suomalaisten onnistui koota kohtuullinen matkabudjetti, jonka turvin Ruotsiin seilasi 176 voimistelijaa ja urheilijaa. Venäjän joukkue oli samaa suuruusluokkaa, 178 henkeä, joskin siihen lukuun sisältyy myös ei-venäläisiä (kuten virolaisia) urheilijoita.

Kyltti, lippu ja kulkue

Tukholman olympialaiset alkoivat 6. heinäkuuta, ja siitä päivästä lukien niitä leimasi venäläisten ja suomalaisten välinen kiistely. Järjestäjämäärän sympatiat olivat enimmäkseen Suomen puolella. Venäjän delegaatiota johti kenraalimajuri Vladimir Voelikov, joka selosti syyskuisessa raportissaan Tukholmassa koettuja konflikteja, joista dramaattisin oli sijoittunut heti avajaisiin. Suomelle ei ollut sitenkään riittänyt suuriruhti

Hetkeä ennen välikohtausta: Suomen joukkue on saapunut stadionille. Voimistelu-seuran lipun viaton sanoma ei välity katsomoon asti. (Suomen Urheilumuseo)

naskunnan nimikyltti; muuan naisvoimistelija kantoi ryhmän kärjessä ”valkoista lippua”, jonka tekstistä kenraalimajuri ei saanut katsomosta käsin selvyyttä edes kiikarin avulla.⁷

Sisääntulomarssin vielä jatkuessa Venäjän olympiakomitean puheenjohtaja Vjatseslav Sreznevski käski ruotsalaisia poistamaan suomalaisen lippu. Komentoa tehosti uhkaus: muutoin poistuisi Venäjän joukkue stadionilta. Kun lippu sitten järjestäjien toimesta riistettiin voimistelijalta (hän oli nimeltään Siri Börjeson), tämä otti ja pyörtyi. Vasta silloin kävi ilmi, että kyseessä ei ollut poliittisesti arkaluontoinen ele: lippu oli Helsingin ruotsinkielisten naisvoimistelijoiden omaisuutta ja siinä luki ”frisk själ i frisk kropp” (terve sielu terveessä ruumiissa). Venäläiset joka tapauksessa kehottivat ruotsalaisia valvomaan, että vastaavia välikohtauksia ei jouduttaisi tuonnempana todistamaan.⁸

Minkäänlaista vaikutusta vetoomuksella ei ollut, sillä avajaispäivän episodi johti mielenilmaisuihin Tukholman katuja myöten. Lukuisat

suomalaiset käyskentelivät kaupungilla pienoislippuja heilutellen; punakeltaista kangaspalaa koristi kaksi kruunua, joista toinen kuului leijonalle ja toinen viittasi tsaariin. Kolme naisvoimistelijaa huiskutti tällaisia lippuja kenraalimajuri Voeikovin katseen alla Skansenin puistossa pidetyissä juhlissa, mistä venäläiset valittivat kisaisännille. Ruotsalainen yleisö sitä vastoin otti suomalaiset naisvoimistelijat omakseen ja antoi heille liioitellut suosionosoitukset stadionilla tapahtuneen näytöksen jälkeen.⁹

Jo kesäkuun puolella käynnistyneen jalkapalloturnauksen toisella kierroksella Venäjän vastustajaksi määräytyi Suomi. Ottelun voitti Suomi maalein 2–1, ja virallisen sopimuksen mukaisesti saavutusta kunnioitettiin keisarikunnan – tässä tapauksessa hävinneen joukkueen – lipulla. Se ei tyydyttänyt paikalla olleita suomalaisia, joiden omatekoinen juliste ilmoitti voittajan todella olleen Suomi, kuten Venäjälläkin uutisoitiin.¹⁰

Urheilullisesti Tukholma oli suomalaisille triumfi. Palkintosijoja he saivat 26, joista yhdeksän oli kultamitaleja. Kestävyysjuoksija Hannes Kolehmainen ansaitsi niistä kolme. Venäjän joukkue palasi kisoista vain viisi mitalia mukanaan: kaksi hopeaa (ammunta ja paini) sekä kolme pronssia (ammunta, purjehdus ja soutu). Hopeisen palkinnon arvoisesti paininut mies oli virolainen Martin Klein, jonka eepinen välieräottelu suomalaisen Afred Asikaisen kanssa kesti miltei kellon ympäri.

Olympisia opetuksia

Suomalaisurheilijoiden olympiamenestys luonnollisesti nostatti oman arvontuntoa suuriruhtinaskunnassa. Kilpailuja analysoitiin myös venäjänkielisissä lehdissä, kuten *Finljandskaja Gazetassa*, joka oli Venäjän hallituksen virallinen äänenkannattaja Suomessa. Sen lehden mukaan suomalaiset olivat jo kauan sitten tunnustaneet fyysisen kehityksen eli ”ruumiinkulttuurin” (fizitseskaja kultura) merkityksen kansakunnalle. Tukholmassa saavutetut palkinnot olivat siten suoraa seurausta heidän määrätietoisesta valmistautumisestaan kisoihin. Lehti jatkoi:

Voimme vilpittömästi onnitella suomalaisia heidän menestyksestään: ensinnäkin, se ansaittiin kovalla työllä; toiseksi, he eivät ole mitään muukalaisia vaan maanmiehiämme, suvereenin hallitsijan ja saman valtion asukkaita. Tässä mielessä Suomen menestys on myös Venäjän menestystä.¹¹

Urheilulliset uroteot ruokkivat Suomessa paitsi ylpeyttä myös ylemmydentunnetta Venäjää kohtaan. Näin päätteli edelleen *Finljandskaja Gazeta*, jonka mielestä ”separatismi ja ylemmyyskompleksi” olivat suomalaisille tyypillisiä luonteenpiirteitä. Olympiasaavutukset vain korostivat valitettavaa asiointilaa: ”Tämä on kolikon kääntöpuoli. Vanhan sanonnan mukaan onnea ei helppo kestää kunnialla, ja se on Suomen kohdalla totta.”¹²

Tukholman kokemuksista osattiin johtaa opetuksia myös venäläisen urheilun tulevaisuudelle. Monessa lehdessä todettiin Venäjän olevan ruumiinkulttuurin suhteen kaukana Suomen jäljessä: kun Suomessa opetettiin jo lapset voimistelemaan ja urheilemaan, Venäjällä vain harvoilla oli välitön kosketus nykyaikaiseen urheiluun.

Vetšernee Vremja -lehden toimittaja kirjoitti, että urheilua suositetaan Suomen kaikissa kaupungeissa ja kylissä. Kansainvälisen menestyksen kannalta ratkaiseva ero piili silti toisaalla: alan suomalainen koulutus oli viety Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen ansiosta tavattoman pitkälle. Vuonna 1834 perustettu laitos oli tämän lehden (epätarkkojen) tietojen mukaan koko maailmassa ensimmäinen laatuaan. Helsingissä taitonsa hankkineet voimistelunopettajat joko jatkoivat tohtoreiksi tai propagoivat urheilurientoja opetustyönsä ohessa seuroissa ja yhdistyksissä.¹³

Venäjällä ei ollut havaittavissa mitään vastaavaa. *Vetšernee Vremja* piti surkuteltavana, että ruumiinkulttuuriin suhtauduttiin Venäjällä ikään kuin se olisi jotain ylimääräistä, jotain sellaista, jota ei tarvinnut ottaa vakavissaan. Kun koulujen voimistelunopetuksen kehittämisestä oli keskusteltu hallitustasolla, muuan virkamies ei ollut nähnyt sellaisessa pyrkimyksessä mitään mieltä. Välineet ja opettajat puuttuivat, ja jopa luontokin oli muka epäsuotuisa moiselle harrastukselle. Tällaisen suhtautumistavan tulokset olivat nyt urheilevan maailman nähtävillä:

Meidän miehemme eivät osaa heittää kiekkoa eivätkä keihästä, he eivät osaa uida eivätkä juosta tai hypätä, meidän ampujamme ovat huonompia kuin muiden maiden ampujat, ja meidän intelligentsijamme, joka on monissa suhteissa läntistä älymystöä edellä, on sekín ruumiillisesti heikko ja hauras.¹⁴

Tukholman jälkeen

Niin keisarillisen Venäjän kuin Suomen suuriruhtinaskunnankin olympiahistoria asiallisesti ottaen päättyi kesään 1912. Seuraavat kisat oli määrä pitää Berliinissä 1916, mutta sinne ei suomalaisilla olisi enää ollut asiaa omana joukkueenaan. Kansainvälinen olympiakomitea riisti Suomelta tämän oikeuden kaksi vuotta Tukholman olympialaisten jälkeen; taustalla oli Venäjän painostusta, ja muun muassa Englanti tuki päätöstä, joka poisti Irlanniltakin mahdollisuuden esiintyä itsenäisenä olympiakansana.

Venäjällä oli samalla aloitettu totiset valmistelut seuraavaan suurkoitokseen. Urheilukykyjen löytämiseksi perustettiin vuosittaiset ”venäläiset olympialaiset”. Ensimmäisen tällaisen juhlan järjesti Kiova 1913 ja toisen Riika sitä seuranneena kesänä, mutta jälkimmäisen kohtaamisen päättäjäiset jouduttiin perumaan sodan vuoksi. Kolmen sotavuoden kulluttua oli sitten tsaarinvallasta kaatunut ja Suomi edennyt itsenäisyyden kynnykselle. Olympialaisissa venäläiset ja suomalaiset urheilijat ottaisivat uudelleen yhteen vasta Helsingissä 1952.

(Perustuu esitelmään Association for Slavic, East European & Eurasian Studies -järjestön konferenssissa Washington DC:ssä 17. marraskuuta 2011. Lyhentäen suomentanut Erkki Vettenniemi.)

Viitteet

- 1 Ks. kuitenkin John D. Windhausen ja Irina V. Tsyapkina, ”National Identity and the Emergence of the Sports Movement in Imperial Russia”, teoksessa J.A. Mangan (toim.), *Tribal Identities: Nationalism, Europe, Sport*. London: Frank Cass 1996, 178–180.
- 2 Kansallisarkisto (Helsinki), kenraalikuvernöörinkanslia, Fb 696. S.D. Sazonovin kirje V.N. Kokovtšoville 7.12.1911.
- 3 Ibid. F.A. Seynin kirje S.D. Sazonoville 16.12.1911.
- 4 Ibid. S.D. Sazonovin kirje V.N. Kokovtšoville 7.12.1911.
- 5 Ibid. M. Borovitjonovin kirje Uudenmaan maaherralle 27.10.1911.
- 6 Ibid. F.A. Seynin kirje S.D. Sazonoville 16.12.1911.
- 7 Ibid. V.N. Voiekovin raportti 2.9.1912.

- 8 Ibid.
- 9 Ibid. Kun kommunistit nousivat Venäjällä valtaan, Voeikovin pakomatka toi hänet ennen pitkää asumaan Suomeen.
- 10 *Rets* 26.6.1912.
- 11 *Finljandskaja Gazeta* 12.7.1912.
- 12 Ibid.
- 13 *Vetšernee Vremja* 7.7.1912.
- 14 Ibid.